Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
MACIEJA SZPUNARA
przedstawiona w dniu 1 lutego 2017 r.[1]

Sprawa C-670/15

Jan Šalplachta

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Bundesarbeitsgericht (federalny sąd pracy, Niemcy)]

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych – Dyrektywa 2003/8/WE – Zakres zastosowania – Wniosek o przyznanie pomocy prawnej złożony do właściwego organu państwa członkowskiego, w którym mieści się sąd – Zwrot poniesionych kosztów tłumaczenia dokumentów załączonych do wniosku o przyznanie pomocy prawnej

Wprowadzenie

1. Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym stanowi dla Trybunału okazję do doprecyzowania zakresu stosowania dyrektywy Rady 2003/8/WE[2], której celem jest ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach transgranicznych.

2. Bundesarbeitsgericht (federalny sąd pracy, Niemcy) rozpatruje spór dotyczący zwrotu kosztów poniesionych w związku z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej, a konkretnie kosztów tłumaczenia dokumentów załączonych do takiego wniosku. Niemieckie przepisy transponujące dyrektywę 2003/8 nie przewidują możliwości przyznania pomocy prawnej na potrzeby samego postępowania w sprawie przyznania pomocy prawnej, w sytuacji gdy taki wniosek jest składany do sądu niemieckiego, który jest jednocześnie organem właściwym. Poprzez niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym najwyższy sąd pracy w Niemczech oczekuje pośrednio zbadania zgodności przepisów krajowych z dyrektywą 2003/8 (zwaną dalej także „dyrektywą”).

1 Język oryginału: angielski.

2 Dyrektywa z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze (Dz.U. 2003, L 26, s. 41).

Ramy prawne

Prawo Unii

3. Dyrektywa 2003/8 stanowi:

„Artykuł 3

Prawo do pomocy prawnej

1. Osoby fizyczne biorące udział w sporze, będącym przedmiotem niniejszej dyrektywy, są uprawnione do otrzymania stosownej pomocy prawnej w celu zapewnienia im skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, zgodnie z warunkami określonymi w niniejszej dyrektywie.

2. Pomoc prawna jest uważana za właściwą [stosowną], kiedy gwarantuje:

a) poradę przedsporną, w celu rozstrzygnięcia sporu przed wniesieniem sprawy do sądu;

b) pomoc prawną i reprezentowanie w sądzie, zwolnienie korzystającego z pomocy prawnej z kosztów sądowych lub pomoc w ich uiszczeniu, w tym kosztów określonych w art. 7 niniejszej dyrektywy, a także związanych z opłaceniem osób uprawnionych przez sąd do dokonywania czynności w trakcie procesu.

[…]

Artykuł 7

Koszty związane z transgranicznym charakterem sporu

Pomoc prawna przyznawana w państwie członkowskim, w którym mieści się sąd, pokrywa wymienione koszty związane bezpośrednio z transgranicznym charakterem sporu:

[…]

b) tłumaczenie dokumentów żądanych przez sąd lub przez właściwy organ i przedłożonych przez beneficjenta, koniecznych dla rozstrzygnięcia sporu;

[…]

Artykuł 8

Koszty pokrywane przez państwo członkowskie stałego zamieszkania lub pobytu

Państwo członkowskie stałego zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy zapewnia pomoc prawną, o której mowa w art. 3 ust. 2, obejmującą:

a) koszty związane z poradą miejscowego prawnika lub innej osoby uprawnionej przez sąd [ustawę] do udzielenia porady prawnej poniesione w tym państwie członkowskim do czasu otrzymania wniosku o pomoc prawną przez państwo członkowskie, w którym mieści się sąd;

b) tłumaczenie wniosku oraz koniecznych dokumentów uzasadniających wniosek, w przypadku przekazywania ich do organów tego państwa członkowskiego.

[…]

Artykuł 13

Składanie i przekazywanie wniosków o pomoc prawną

1. Wnioski o pomoc prawną mogą być składane:

a) właściwemu organowi państwa członkowskiego, w którym wnioskodawca stale zamieszkuje lub przebywa (organ przekazujący); lub

b) właściwemu organowi państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma sąd lub w którym wykonywane jest orzeczenie (organ otrzymujący).

2. Wnioski o pomoc prawną są wypełniane, a dokumenty uzasadniające wniosek są tłumaczone na:

a) język urzędowy lub jeden z języków państwa członkowskiego, w którym mieści się właściwy organ otrzymujący wniosek, będący jednym z języków instytucji wspólnotowych;

b) inny język, wskazany przez państwo członkowskie jako język, który akceptuje, zgodnie z art. 14 ust. 3.

[…]

4. Właściwy organ przekazujący pomaga wnioskodawcy w celu zapewnienia, że do wniosku zostały dołączone wszystkie uzasadniające go dokumenty, wymagane dla umożliwienia rozpatrzenia wniosku. Ponadto pomaga wnioskodawcy w zapewnieniu wszystkich koniecznych tłumaczeń dokumentów uzasadniających wniosek, zgodnie z art. 8 lit. b).

Właściwy organ przekazujący przekazuje wniosek właściwemu organowi otrzymującemu w innym państwie członkowskim w ciągu 15 dni od otrzymania poprawnie wypełnionego wniosku w jednym z języków określonych w ust. 2 wraz z dokumentami uzasadniającymi wniosek przetłumaczonymi, jeśli to konieczne, na jeden z tych języków.

[…]

6. Państwa członkowskie nie mogą pobierać opłat za usługi świadczone zgodnie z ust. 4. […]”.

Prawo niemieckie

4. Dyrektywa 2003/8 została przetransponowana do prawa niemieckiego w §§ 114–127a oraz §§ 1076–1078 Zivilprozessordnung (niemieckiego kodeksu postępowania cywilnego, zwanego dalej „ZPO”).

5. Zgodnie z § 114 ust. 1 ZPO:

„Stronie, która z powodu sytuacji osobistej i finansowej nie jest w stanie ponieść kosztów postępowania, jest w stanie ponieść je w części albo w kilku ratach, przyznaje się na jej wniosek pomoc prawną, jeżeli zamierzone powództwo lub obrona przed sądem ma dostateczne szanse powodzenia i nie wynika ze złej wiary. W odniesieniu do transgranicznej pomocy prawnej w ramach Unii Europejskiej stosuje się uzupełniająco §§ 1076–1078”.

6. Paragraf 117 ust. 1 i 2 ZPO stanowi, co następuje:

„1. Wniosek o przyznanie pomocy prawnej składa się do sądu, przed którym toczy się postępowanie […].

2. Do wniosku należy dołączyć oświadczenie strony dotyczące sytuacji osobistej i finansowej (sytuacji rodzinnej, zawodowej, majątkowej, dochodów i obciążeń) oraz odnośne dokumenty uzasadniające wniosek. […]”.

7. Stosownie do § 1076 ZPO:

„Jeżeli dalsze przepisy nie stanowią inaczej, w odniesieniu do transgranicznej pomocy prawnej w ramach Unii Europejskiej zgodnie z [dyrektywą 2003/8] stosuje się §§ 114–127a”.

8. Paragraf 1078 ust. 1 ZPO stanowi:

„Do rozpatrzenia wpływających wniosków o przyznanie transgranicznej pomocy prawnej właściwy jest sąd, przed którym toczy się postępowanie, względnie sąd, który ma orzeczenie wykonać. Wnioski muszą zostać wypełnione w języku niemieckim, a do uzasadniających je dokumentów należy dołączyć tłumaczenie na język niemiecki. […]”.

9. Jak wyjaśnił sąd odsyłający, zgodnie z niemieckim orzecznictwem przepisy te nie przewidują przyznania pomocy prawnej na potrzeby samego postępowania w sprawie przyznania pomocy prawnej, ponieważ postępowanie to nie stanowi „postępowania” w rozumieniu § 114 ZPO. Przyznanie pomocy prawnej na pokrycie kosztów poniesionych w związku z tłumaczeniem na język sądu oświadczenia i dokumentów uzasadniających załączanych do wniosku o przyznanie pomocy prawnej jest zatem wykluczone. Z tego względu w odniesieniu do wnioskodawcy mającego miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim, który wnosi powództwo bezpośrednio przed sądem niemieckim, a jednocześnie zwraca się do tego sądu z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej, zastosowanie znajdują takie same przepisy, jak w przypadku osób mających miejsce zamieszkania w Niemczech.

Okoliczności faktyczne, postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

10. Jan Šalplachta zamieszkuje w Republice Czeskiej. W dniu 24 września 2013 r., działając przez swojego niemieckiego pełnomocnika procesowego, wytoczył przed Arbeitsgericht Zwickau (sądem pracy w Zwickau, Niemcy) powództwo o zapłatę zaległego wynagrodzenia za pracę przeciwko spółce Elektroanlagen & Computerbau GmbH z siedzibą w Niemczech, i jednocześnie złożył wniosek o przyznanie pomocy prawnej. W dniu 27 listopada 2013 r. złożył on wniosek o objęcie pomocą prawną również kosztów tłumaczenia dokumentów stanowiących potwierdzenie jego sytuacji dochodowej i majątkowej.

11. W dniu 8 kwietnia 2014 r. do sekretariatu Arbeitsgericht Zwickau (sądu pracy w Zwickau) wpłynęło wypełnione w języku niemieckim i podpisane przez J. Šalplachtę w dniu 23 września 2013 r. oświadczenie dotyczące jego sytuacji osobistej i finansowej. Formularz oświadczenia, wraz z objaśnieniami i dokumentami uzasadniającymi, został przetłumaczony na język niemiecki przez biuro tłumaczeń z siedzibą w Dreźnie (Niemcy). Z polecenia J. Šalplachty do akt sprawy złożono dwie przesłane mu faktury wystawione przez biuro tłumaczeń.

12. Arbeitsgericht Zwickau (sąd pracy w Zwickau) przyznał J. Šalplachcie pomoc prawną dla celów postępowania przed sądem pierwszej instancji, ale odmówił zwrotu kosztów tłumaczenia. Zażalenie skarżącego zostało oddalone przez Landesarbeitsgericht (sąd pracy wyższej instancji, Niemcy). J. Šalplachta zaskarżył to rozstrzygnięcie do sądu odsyłającego.

13. Sąd odsyłający zauważa, że środek zaskarżenia J. Šalplachty należałoby uwzględnić jedynie wówczas, gdyby §§ 114 i nast. ZPO należało – zgodnie z prawem Unii – interpretować w ten sposób, że poniesione przez J. Šalplachtę koszty tłumaczenia oświadczenia oraz dokumentów uzasadniających załączanych do wniosku o przyznanie pomocy prawnej są objęte zakresem pomocy prawnej przyznawanej przez Republikę Federalną Niemiec. W przeciwnym wypadku środek zaskarżenia należałoby oddalić.

14. W tych okolicznościach Bundesarbeitsgericht (federalny sąd pracy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy przysługujące osobie fizycznej prawo skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporze transgranicznym w rozumieniu art. 1 i 2 dyrektywy 2003/8 wymaga, by przyznana przez Republikę Federalną Niemiec pomoc prawna obejmowała poniesione przez wnioskodawcę koszty tłumaczenia oświadczenia oraz załączonych do wniosku o przyznanie pomocy prawnej uzasadniających go dokumentów, gdy jednocześnie z wytoczeniem powództwa wnioskodawca wniósł do sądu [rozpoznającego sprawę] – będącego zgodnie z art. 13 ust. 1 lit. b) dyrektywy również organem przyjmującym – wniosek o przyznanie pomocy prawnej i sam zlecił dokonanie tłumaczenia?”.

15. Postanowienie odsyłające wpłynęło do Trybunału w dniu 15 grudnia 2015 r. Uwagi na piśmie zostały złożone przez J. Šalplachtę, rządy niemiecki i czeski oraz Komisję Europejską. J. Šalplachta, rządy niemiecki i hiszpański oraz Komisja przedstawili swoje stanowiska ustnie podczas rozprawy w dniu 9 listopada 2016 r.

Analiza

Wprowadzenie

16. W art. 13 ust. 1 lit. a) i b) dyrektywy 2003/8 przewidziano mechanizm umożliwiający osobie ubiegającej się o przyznanie pomocy prawnej złożenie wniosku o jej przyznanie do właściwego organu państwa członkowskiego, w którym wnioskodawca stale zamieszkuje lub przebywa [lit. a)] lub do właściwego organu państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma sąd lub w którym wykonywane jest orzeczenie [lit. b)].

17. Jeżeli wniosek o przyznanie pomocy prawnej jest składany w państwie członkowskim miejsca zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy, właściwy organ danego państwa członkowskiego pełni rolę „organu przekazującego”, natomiast właściwy organ państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma sąd lub w którym wykonywane jest orzeczenie, pełni rolę „organu otrzymującego”.

18. Zgodnie z art. 13 ust. 4 dyrektywy 2003/8 organ przekazujący w państwie członkowskim miejsca zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy przed przekazaniem wniosku do organu otrzymującego jest zobowiązany do udzielenia pomocy wnioskodawcy w zapewnieniu tłumaczenia dokumentów uzasadniających wniosek.

19. Przepis ten stanowi odzwierciedlenie art. 8 lit. b) dyrektywy 2003/8, w myśl którego państwo członkowskie miejsca zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy zapewnia pomoc prawną niezbędną do pokrycia kosztów tłumaczenia wniosku oraz koniecznych dokumentów uzasadniających wniosek, w przypadku gdy wniosek jest składany do właściwego organu tego państwa członkowskiego.

20. Niemniej jednak dyrektywa 2003/8 nie odnosi się wprost do zwrotu kosztów tłumaczenia, w sytuacji gdy wniosek o przyznanie pomocy prawnej jest składany do organów w państwie członkowskim, w którym siedzibę ma sąd (państwie członkowskim forum).

21. Poprzez niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd odsyłający zmierza do wyjaśnienia, czy dyrektywa 2003/8 wymaga pokrycia tych kosztów również w tej drugiej sytuacji.

22. Sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy w świetle dyrektywy 2003/8 wymaga się, aby pomoc prawna udzielana w państwie członkowskim, w którym siedzibę ma sąd, obejmowała poniesione przez osobę wnioskującą o przyznanie pomocy prawnej koszty tłumaczenia oświadczenia i dokumentów uzasadniających wniosek, w sytuacji gdy wniosek ten jest składany do właściwego organu tego państwa członkowskiego, a nie do organu w państwie członkowskim miejsca zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy.

Treść stosownych przepisów

23. Chociaż sąd odsyłający powołuje się na art. 1, 2 i art. 13 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2003/8, uważam, że w celu przedstawienia użytecznej odpowiedzi Trybunał powinien dokonać wykładni art. 3 i 7 dyrektywy.

24. Zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 2003/8 osoby fizyczne biorące udział w sporze, będącym przedmiotem dyrektywy, są uprawnione do otrzymania stosownej pomocy prawnej w celu zapewnienia im skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, zgodnie z warunkami określonymi w dyrektywie. Pomoc prawna jest uważana za właściwą, kiedy gwarantuje – w szczególności – pomoc prawną i reprezentowanie w sądzie, zwolnienie korzystającego z pomocy prawnej z kosztów sądowych lub pomoc w ich uiszczeniu, w tym kosztów określonych w art. 7 dyrektywy, a także związanych z opłaceniem osób uprawnionych przez sąd do dokonywania czynności w trakcie procesu [art. 3 ust. 2 lit. b)].

25. Warunki i zakres pomocy prawnej zostały określone w art. 5–11 dyrektywy 2003/8.

26. Przepisy te regulują prawo do uzyskania pomocy prawnej zarówno w państwie członkowskim forum (art. 5–7), jak i w państwie członkowskim miejsca zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy (art. 8).

27. W szczególności jeżeli chodzi o koszty związane z transgranicznym charakterem sporu, art. 7 lit. b) dyrektywy 2003/8 przewiduje, że pomoc prawna obejmuje koszty związane bezpośrednio z transgranicznym charakterem sporu, w tym poniesione koszty tłumaczenia dokumentów żądanych przez sąd lub przez właściwy organ i przedłożonych przez beneficjenta, koniecznych dla rozstrzygnięcia sporu.

28. Zgodnie z art. 8 lit. b) dyrektywy 2003/8 państwo członkowskie stałego zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy pomocy prawnej przyznaje pomoc prawną obejmującą koszty tłumaczenia wniosku oraz koniecznych dokumentów uzasadniających wniosek, jeżeli wniosek jest składany organom tego państwa członkowskiego.

29. Treść tych przepisów nie odnosi się wprost do kosztów tłumaczenia ponoszonych w związku z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej w przypadku złożenia wniosku w państwie członkowskim forum. Z jednej strony art. 7 dyrektywy 2003/8, który dotyczy kosztów w państwie członkowskim forum, zawiera odwołanie do tłumaczenia dokumentów „koniecznych dla rozstrzygnięcia sporu", ale nie mówi wprost o kosztach poniesionych w związku z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej. Z drugiej strony art. 8 dyrektywy, który zawiera wyraźne odniesienie do takich kosztów, dotyczy wyłącznie kosztów pokrywanych przez państwo członkowskie miejsca zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy.

30. Wynikająca z powyższego niejednoznaczność została odzwierciedlona w sprzecznych stanowiskach wyrażonych w toczącym się postępowaniu.

31. Sąd odsyłający, zauważając, że takiej wykładni nie można w sposób jasny wywieść z dyrektywy, przyjmuje, że art. 8 dyrektywy 2003/8 wyraża myśl, iż koszty poniesione przez osobę wnioskującą o przyznanie pomocy prawnej w związku z tłumaczeniem oświadczenia i dokumentów uzasadniających wniosek są ponoszone wyłącznie przez państwo członkowskie miejsca zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy, a więc w tym przypadku – Republikę Czeską. Sąd odsyłający zauważa ponadto, że chociaż wykładnia taka oznaczałaby, iż koszty tłumaczenia nie są wcale pokrywane, w sytuacji gdy wniosek zostaje złożony bezpośrednio w państwie członkowskim forum, konsekwencja ta wynika z wyboru proceduralnego dokonanego przez wnioskodawcę. J. Šalplachta miał możliwość złożenia wniosku o przyznanie pomocy prawnej w Republice Czeskiej i gdyby z niej skorzystał, nie znalazłby się w sytuacji niekorzystnej pod względem prawnym.

32. Z tą opinią zgadzają się trzy państwa członkowskie interweniujące w niniejszej sprawie.

33. Rządy niemiecki, czeski i hiszpański zauważają, że art. 7 dyrektywy 2003/8 odnosi się do kosztów poniesionych w związku z tłumaczeniem dokumentów „koniecznych dla rozstrzygnięcia sporu", lecz nie zawiera wprost odwołania do kosztów tłumaczenia dokumentów związanych z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej. Zauważają, że koszty poniesione w związku z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej nie są, ściśle mówiąc, kosztami postępowania sądowego. Rząd hiszpański podkreśla wręcz, że w niektórych systemach prawnych wniosek o przyznanie pomocy prawnej nie jest składany do sądu, lecz do właściwego organu administracyjnego i jest rozpatrywany w ramach procedury administracyjnej niezależnej od postępowania sądowego związanego z istotą sporu. Nawet w tych systemach prawnych, w których wniosek o przyznanie pomocy prawnej składa się do sądu właściwego do rozpoznania sporu co do istoty, wniosek ten i tak jest rozpatrywany w ramach procedury odrębnej względem postępowania sądowego związanego z danym sporem.

34. J. Šalplachta oraz Komisja mają odmienne zdanie.

35. J. Šalplachta twierdzi, że wyłączenie z pomocy prawnej kosztów poniesionych w związku z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej powodowałoby przeszkodę w dostępie do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych. Jeżeli takie koszty byłyby zwracane jedynie w państwie członkowskim miejsca zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy, stanowiłoby to formę ukarania wnioskodawcy za złożenie wniosku o przyznanie pomocy prawnej bezpośrednio w państwie członkowskim forum, a tym samym ograniczenie możliwości proceduralnych wnioskodawcy przewidzianych w dyrektywie 2003/8, i jednocześnie potencjalne narażenie go na niepewność w kwestii dotrzymania terminów.

36. Komisja podnosi, że zakres pomocy prawnej dostępnej na gruncie dyrektywy należy ustalić w kontekście celów przyświecających dyrektywie, a ponadto nie powinien zależeć od rozwiązań proceduralnych wybranych przez osobę wnioskującą o przyznanie pomocy prawnej. Nie byłoby rzeczą spójną rozszerzanie zakresu pomocy prawnej na koszty tłumaczenia związanego z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej wyłącznie w sytuacji, gdy wniosek jest składany w państwie członkowskim miejsca zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy pomocy prawnej, ale już nie wówczas, gdy wniosek jest składany bezpośrednio w państwie członkowskim forum. Zdaniem Komisji koszty tłumaczenia powinno się zwracać w obydwu przypadkach.

37. Ponieważ treść właściwych przepisów dyrektywy 2003/8 można interpretować w rozbieżny sposób, w dalszej części posłużę się wykładnią celowościową i systemową oraz – w ramach rozważań pomocniczych – odniosę się do przebiegu procesu legislacyjnego nad dyrektywą.

Systematyka i cel dyrektywy 2003/8

38. Jak wynika z art. 1 ust. 1 oraz z motywów 5 i 6, dyrektywa 2003/8 ma służyć zapewnieniu skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych osobom, które nie posiadają wystarczających środków.

39. Celem dyrektywy 2003/8 jest zatem realizacja prawa do skutecznej ochrony sądowej w kategorii spraw objętych jej zakresem stosowania, zgodnie z art. 47 akapit trzeci Karty praw podstawowych Unii Europejskiej gwarantującym prawo do pomocy prawnej w zakresie, w jakim jest ona konieczna dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości [3].

40. Aby zrealizować ten cel, w dyrektywie 2003/8 określono pewne minimalne wspólne zasady dotyczące w szczególności prawa do stosownej pomocy prawnej (art. 3) oraz zakresu pomocy prawnej w kontekście transgranicznym (art. 7). Dyrektywa ma zatem służyć przezwyciężeniu przeszkód w dostępie do wymiaru sprawiedliwości wynikających z dodatkowych kosztów związanych z transgranicznym charakterem sporu.

41. W mojej ocenie, aby zapewnić realizację celów dyrektywy, „stosowną pomoc prawną", o której mowa w art. 3 i 7 dyrektywy 2003/8, należy interpretować jako obejmującą również koszty ponoszone ze względu na transgraniczny charakter samego wniosku o przyznanie pomocy prawnej, takie jak koszty tłumaczenia wniosku i dokumentów uzasadniających wniosek.

42. W sytuacjach, w których znajduje zastosowanie dyrektywa, złożenie wniosku o przyznanie pomocy prawnej stanowi warunek wstępny dla zapewnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Osoby, które ze względu na swoją sytuację finansową nie są w stanie pokryć kosztów postępowania sądowego, mogłyby mieć trudności z pokryciem kosztów tłumaczenia dokumentów koniecznych do złożenia wniosku o przyznanie pomocy prawnej w sporze transgranicznym. Gdyby zatem osoba wnioskująca o przyznanie pomocy prawnej nie mogła uzyskać wsparcia w zakresie kosztów tłumaczenia związanego ze składanym przez nią wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej, jej dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych byłby zagrożony.

43. Rozumowanie to znajduje potwierdzenie w systematyce dyrektywy 2003/8, w której przepisach nie ograniczono się do kwestii zwrotu kosztów postępowania sądowego, ale ujęto również koszty porady prawnej przed złożeniem wniosku o przyznanie pomocy prawnej, a także koszty ponoszone w związku z wnioskiem o przyznanie tej pomocy (art. 8).

44. Ponadto, ponieważ dyrektywa 2003/8 zawiera przepisy regulujące zwrot kosztów poniesionych w związku z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej, koszty takie powinny być zwracane niezależnie od drogi proceduralnej wybranej przez wnioskodawcę zgodnie z art. 13 ust. 1 dyrektywy.

45. Zakres pomocy prawnej nie powinien różnić się w zależności od rodzaju mechanizmu proceduralnego, z którego skorzystano przy składaniu wniosku o przyznanie pomocy prawnej.

46. Po pierwsze, wyłączenie takich kosztów, w sytuacji gdy wniosek jest składany bezpośrednio w państwie członkowskim forum, ograniczałoby w praktyce wybór wnioskodawcy między dwoma alternatywnymi możliwościami proceduralnymi przewidzianymi w art. 13 ust. 1 dyrektywy 2003/8. Po drugie, takie ograniczenie potencjalnie zmuszałoby wnioskodawcę do wyboru bardziej uciążliwego rozwiązania proceduralnego. Zamiast składać wniosek o przyznanie pomocy prawnej bezpośrednio do

3 Oczywiście w czasie przyjmowania dyrektywy 2003/8 karta nie była jeszcze prawnie wiążąca dla państw członkowskich. Zobacz polska literatura prawnicza, K. Kowalik-Bańczyk, Pojęcie sporu transgranicznego w dyrektywie Rady nr 2003/8, w: *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i karnych*, (pod red.) W. Czapliński, A. Wróbel, Warszawa 2007, s. 39, s. 42.

sądu właściwego do rozpoznania sporu co do istoty, wnioskodawca musiałby wszczynać dwa odrębne postępowania: pierwsze – przed sądem właściwym celem zabezpieczenia zachowania terminów, a drugie – przed organami w państwie członkowskim jego miejsca zamieszkania lub pobytu celem uzyskania zwrotu kosztów poniesionych w związku z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej.

47. Uważam, że niewłaściwe byłoby dopatrywanie się takiej intencji w przepisach zawartych w art. 3, 7 i 8 dyrektywy 2003/8. Nie wydaje się spójne zapewnianie osobie wnioskującej o przyznanie pomocy prawnej dwóch alternatywnych opcji, a następnie karanie go za wybór jednej z przewidzianych wprost alternatywnych możliwości proceduralnych. Takie ograniczenie opcji proceduralnych dostępnych wnioskodawcy stwarzałoby dodatkową przeszkodę w dostępie do wymiaru sprawiedliwości, co byłoby sprzeczne z celami dyrektywy.

48. W mojej opinii, biorąc pod uwagę systematykę i cel dyrektywy 2003/8, jej art. 7, który stanowi, że pomoc prawna w państwie członkowskim forum musi obejmować również koszty bezpośrednio związane z transgranicznym charakterem sporu, nie można interpretować w sposób wykluczający koszty tłumaczenia dokumentów niezbędnych przy rozpatrywaniu wniosku o przyznanie pomocy prawnej w kontekście takiego sporu.

49. Z tego względu uważam, że zarówno systematyka, jak i cel dyrektywy 2003/8 przemawiają za przyjęciem wykładni, w myśl której zakres pomocy prawnej na gruncie art. 3 i 7 tej dyrektywy obejmuje koszty tłumaczenia poniesione w związku z wnioskiem o przyznanie pomocy prawnej w sporze transgranicznym, również w sytuacji, gdy wniosek taki jest składany bezpośrednio w państwie członkowskim forum.

Przebieg procesu legislacyjnego nad dyrektywą 2003/8

50. Za przyjęciem takiej wykładni art. 3, 7 i 8 dyrektywy 2003/8 przemawia w mojej opinii również przebieg procesu legislacyjnego nad dyrektywą.

51. We wniosku Komisji [4] kwestia kosztów związanych z transgranicznym charakterem sporu była uregulowana tylko w jednym artykule (art. 5). Pierwsze dwa ustępy tego artykułu dotyczyły kosztów ponoszonych w państwie członkowskim forum, natomiast ust. 3 dotyczył kosztów poniesionych w państwie członkowskim zamieszkania wnioskodawcy [5]. W systemie przewidzianym przez Komisję w jej wniosku koszty transgraniczne byłyby zatem zasadniczo pokrywane przez państwo członkowskie forum, z wyłączeniem – stanowiących wyjątek – pewnych kosztów poniesionych w państwie członkowskim zamieszkania wnioskodawcy. Po czytaniu w Parlamencie Europejskim struktura tego przepisu pozostała niezmieniona, nie licząc poprawki do art. 5 ust. 3, wprowadzonej w celu zapewnienia spójności z proponowaną poprawką do art. 2 ust. 1 [6].

4 Wniosek dotyczący dyrektywy Rady w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej i innych aspektów finansowych postępowań w sprawach cywilnych (COM(2002) 13 z dnia 18 stycznia 2002 r.) [tłumaczenie nieoficjalne podobnie jak wszystkie cytaty z tego wniosku poniżej].

5 Artykuł 5 wniosku Komisji w wersji roboczej brzmiał następująco: „Koszty związane z transgranicznym charakterem sporu. Pomoc prawna przyznana w państwie członkowskim, w którym mieści się sąd, obejmuje koszty bezpośrednio związane z transgranicznym charakterem sporu. Koszty takie obejmują koszty tłumaczenia ustnego i pisemnego oraz koszty podróży, jeżeli osobiste stawiennictwo zainteresowanych w sądzie jest obowiązkowe. Państwo członkowskie zamieszkania wnioskodawcy pomocy prawnej przyznaje pomoc prawną na pokrycie kosztów poniesionych przez beneficjenta w tym państwie, w szczególności koszty porady prawnej”.

6 Rezolucja ustawodawcza Parlamentu Europejskiego P5_TA(2002)0441 z dnia 25 września 2002 r. Poprawka 17: „Artykuł 5 ust. 3 Państwo członkowskie miejsca zamieszkania lub miejsca zwykłego pobytu osoby wnioskującej o przyznanie pomocy prawnej zwraca koszty pomocy prawnej” [tłumaczenie nieoficjalne].

52. W tekście dyrektywy 2003/8 ostatecznie przyjętej przez Radę [7] zmieniono przepisy dotyczące kosztów związanych z transgranicznym charakterem sporu i rozdzielono je na dwa osobne artykuły: art. 7, zatytułowany „Koszty związane z transgranicznym charakterem sporu" oraz art. 8, zatytułowany „Koszty pokrywane przez państwo członkowskie miejsca zamieszkania lub pobytu". Zmiany te nie wskazują jednak, by Rada zamierzała odejść od koncepcji, na której opiera się system zaproponowany przez Komisję, zgodnie z którym koszty związane z transgranicznym charakterem sporu musiały być, co do zasady, pokrywane przez państwo członkowskie forum, z wyłączeniem pewnych konkretnych kosztów ponoszonych w państwie członkowskim miejsca zamieszkania lub pobytu wnioskodawcy. Odzwierciedlenie tej zasady można bowiem dostrzec w motywach dyrektywy [8].

53. Przebieg procesu legislacyjnego nad dyrektywą wydaje się więc przemawiać za twierdzeniem Komisji prezentowanym w niniejszej sprawie, iż art. 8 został ukształtowany jako wyjątek od ogólnej zasady wymagającej pokrycia kosztów przez państwo członkowskie forum. W żadnym wypadku nie znajduję jakiegokolwiek uzasadnienia dla opinii wyrażonej przez rząd hiszpański podczas rozprawy, że art. 7 i 8 zawierają zasadę rozdziału kosztów, określając szczegółowo, które koszty są pokrywane przez które z dwóch zainteresowanych państw członkowskich. W szczególności, jak już nadmieniłem powyżej [9], nie dostrzegam, w jaki sposób art. 7 można byłoby interpretować jako wyłączający koszty tłumaczenia dokumentów wymaganych przy rozpatrywaniu wniosku o przyznanie pomocy prawnej, w sytuacji gdy wniosek taki jest składany w państwie członkowskim forum. Taka zawężająca wykładnia stałaby, w mojej opinii, w sprzeczności z celem dyrektywy 2003/8, która służy zapewnieniu prawa do otrzymania stosownej pomocy prawnej tak, ażeby zagwarantować skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sporach o charakterze transgranicznym.

54. Pragnę odnotować wreszcie, że rząd niemiecki odwoływał się podczas rozprawy do faktu, iż dyrektywa zastąpiła system współpracy w dziedzinie pomocy prawnej, który istniał na mocy porozumienia strasburskiego z 1977 r., zawartego w ramach Rady Europy [10].

55. Porozumienie strasburskie przewiduje system transgranicznego przekazywania wniosków o przyznanie pomocy prawnej umożliwiający wnioskodawcom składanie wniosków o przyznanie pomocy prawnej w ich państwie zamieszkania. Porozumienie stanowi również, iż organ przesyłający świadczy wnioskodawcy pomoc w celu zapewnienia, że do wniosku załączono wszystkie niezbędne dokumenty, oraz świadczy wnioskodawcy pomoc przy dokonywaniu niezbędnych tłumaczeń dokumentów (art. 3).

56. Mechanizmy zawiadamiania i przekazywania wniosków przewidziane w art. 13 dyrektywy 2003/8 są inspirowane bezpośrednio rozwiązaniami z porozumienia strasburskiego [11].

57. Niemniej nie uważam, aby można było powoływać ten argument historyczny w celu wykazania – jak chce tego rząd niemiecki – że z uwagi na fakt, iż dyrektywa 2003/8 zastępuje porozumienie strasburskie, koszty tłumaczenia poniesione w związku z wnioskami o przyznanie pomocy prawnej są pokrywane wyłącznie w takich sytuacjach, jakie przewidziano wcześniej w porozumieniu strasburskim, a więc wyłącznie wtedy, gdy wnioskodawca korzysta z systemu międzynarodowego przekazywania wniosków o przyznanie pomocy prawnej poprzez złożenie wniosku w państwie członkowskim zamieszkania.

7 Dokument Rady nr 13385/02 z dnia 18 listopada 2002 r.

8 Zobacz motyw 23, z którego wynika, że pomocy prawnej – z wyłączeniem pomocy przedspornej – udziela państwo członkowskie, w którym mieści się sąd lub w którym orzeczenie ma zostać wykonane.

9 Zobacz pkt 48 niniejszej opinii.

10 Porozumienie europejskie w sprawie przekazywania wniosków o przyznanie pomocy sądowej podpisane w Strasburgu w 1977 r. (treść dostępna na stronie: http://www.coe.int/en/web/conventions/). W dniu przyjmowania dyrektywy porozumienie było ratyfikowane przez wszystkie państwa członkowskie Unii, z wyjątkiem Niemiec. Podobny mechanizm przekazywania wniosków o przyznanie pomocy prawnej przewiduje także Konwencja haska z dnia 25 października 1980 r. o ułatwieniu dostępu do wymiaru sprawiedliwości w stosunkach międzynarodowych, która była wówczas ratyfikowana jedynie przez sześć państw członkowskich.

11 Zobacz motyw 26 dyrektywy 2003/8.

58. W drodze porozumienia strasburskiego wprowadzono system transgranicznego przekazywania wniosków o przyznanie pomocy prawnej, lecz nie uwzględniono w nim kwestii zakresu tej pomocy w państwie, w którym mieści się sąd. Przebieg procesu legislacyjnego nad dyrektywą pokazuje, że intencją prawodawcy Unii było rozwinięcie tego systemu opierając się na porozumieniu strasburskim, które w praktyce było stosowane w ograniczonym stopniu [12].

59. Przyjęcie wykładni, za którą opowiada się rząd niemiecki, oznaczałoby, że dyrektywa nie wykracza znacznie poza system istniejący w ramach porozumienia strasburskiego.

60. Taki wniosek byłby w moim przekonaniu sprzeczny z intencją prawodawcy Unii. Głównym celem dyrektywy 2003/8 nie było ustanowienie kolejnego mechanizmu przekazywania wniosków o przyznanie pomocy prawnej między państwami, ponieważ taki mechanizm istniał już na mocy porozumienia strasburskiego. Dyrektywa ma zapewnić skuteczne prawo do pomocy prawnej w innym państwie członkowskim, w tym również w sytuacji, gdy wnioskodawca decyduje się złożyć wniosek o przyznanie pomocy prawnej bezpośrednio w państwie członkowskim forum. Aby było to faktycznie możliwe, pomoc prawna powinna obejmować również koszty związane z transgranicznym charakterem wniosku o przyznanie pomocy prawnej.

61. Ze względu na powyższe uważam, iż zarówno względy systemowe, jak i celowościowe przemawiają za przyjęciem wykładni, w myśl której art. 3 i 7 dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że pomoc prawna musi obejmować poniesione przez wnioskodawcę koszty tłumaczenia oświadczenia i dokumentów uzasadniających załączanych do wniosku o przyznanie pomocy prawnej, przy czym taka wykładnia znajduje potwierdzenie również w przebiegu procesu legislacyjnego nad dyrektywą.

Wnioski

62. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby na pytanie prejudycjalne postawione przez Bundesarbeitsgericht (federalny sąd pracy, Niemcy) Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

Artykuł 3 ust. 1 i art. 7 dyrektywy Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze należy interpretować w ten sposób, iż pomoc prawna przyznawana przez państwo członkowskie, w którym mieści się sąd, powinna obejmować poniesione przez wnioskodawcę koszty tłumaczenia oświadczenia i dokumentów uzasadniających załączanych do wniosku o przyznanie pomocy prawnej, w sytuacji gdy wniosek ten jest składany właściwemu organowi tego państwa członkowskiego.

12 Zobacz zielona księga Komisji pt. „Pomoc prawna w sprawach cywilnych: problemy stron w procesach transgranicznych” (COM(2000) 51 z dnia 9 lutego 2000 r., s. 15) [tłumaczenie nieoficjalne].